

7. Карабанов А. Розвиток координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор / А. Карабанов, Н. Карабанова, Т. Суворова // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Л. : ЛДУФК, 2010. – 416 с.
8. Кучеренко Н. Туристська діяльність – ефективний засіб оздоровлення школярів з послабленим здоров'ям / Н. Кучеренко, Ю. Грабовський // Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (16–18 верес. 2004 р.). – Херсон : Штрих, 2004. – С. 27–31.
9. Мовчан В. Педагогічні основи шкільного краєзнавства / В. Мовчан // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди : наук.-теорет. зб. – К. : КИТ, 2004. – С. 127–131.
10. Мицкан В. М. Правові та нормативні основи туристичної і краєзнавчої роботи із шкільною та студентською молоддю : метод. рекомендації / В. М. Мицкан. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – 196 с.
11. Рут Є. Шкільний туризм і рекреація : навч.-метод. посіб. / Єжи Рут. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2004. – 160 с.
12. Твердохліб О. Дослідження впливу занять туризмом на організм студентів / О. Твердохліб, В. Михайленко // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Л. : ЛДУФК, 2010. – 416 с.
13. Федорченко В. К. підготовка фахівців для сфери туризму : теоретичні і методологічні аспекти : [монографія] / В. К. Федорченко. – К. : Вища школа, 2002. – 350 с. : іл.
14. Шмидт С. О. Краеведение и документальные памятники / С. О. Шмидт. – Тверь : МП Алтай, 1992. – 210 с.

Рецензент: канд. пед. наук, доц. Тягур Р.С.

УДК 796.011.3:378.6:355.588
ББК 75.17

Вадим Гоншовський

ФАКТОРНА СТРУКТУРА ЗМІНИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ НА ЕТАПАХ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Розглянуто факторну структуру зміни показників фізичної підготовленості майбутніх рятувальників з різними соматотипами, які наприкінці навчання у вищому військовому навчальному закладі відзначалися високим рівнем практичної військово-професійної компетентності. Виявлено значні розбіжності між такою структурою в курсантів різних соматотипів на певному етапі навчання та розбіжності між нею в представників певного соматотипу на різних етапах. Відзначена необхідність урахування отриманих даних під час формування змісту занять фізичною підготовкою впродовж навчання та визначення кількості занять певної розвивальної спрямованості.

Ключові слова: курсанти – майбутні рятувальники, соматотип, фізична підготовленість, структура зміни.

Рассмотрено факторную структуру изменения физической подготовленности будущих спасателей с разными соматотипами, которые в конце обучения в высшем военном учебном заведении показали высокий уровень практической военно-профессиональной компетентности. Установлены значительные различия между такой структурой в курсантов разных соматотипов на определенном этапе обучения и различия между ней в представителей определенного соматотипа на различных этапах. Отмечена необходимость учета полученных данных при формировании содержания занятий физической подготовкой во время обучения и определения количества занятий определенной развивающей направленности.

Ключевые слова: курсанты – будущие спасатели, соматотип, физическая подготовленность, структура изменения.

It was studied the factoric structure of changing of rates of physical preparedness of the future rescue workers with different somatotypes, who at the end of the studying at the higher military educational

institution distinguish oneself by high level of practical military-professional competence. It was found the great differences between such structure in the cadets of different somatotypes at the certain stage of studying and the differences between it in the representatives of the certain somatotype at the different stages. It was noted the necessity of taking into consideration received facts during the formation of the contest of the lessons of physical training during studying and definition of the quantity of the lessons with certain development direction.

Key words: *cadets – future rescue workers, somatotype, physical preparedness, the structure of changing.*

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Фізична підготовка є одним із найважливіших складників загальної підготовки фахівця з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (надалі – рятувальник) до виконання своїх професійних обов'язків [11].

Удосконалення змісту фізичної підготовки такої категорії студентської молоді, як й інших, повинно відбуватись з урахуванням індивідуальних морфофункціональних, моторних і психофізичних особливостей [14]. Водночас необхідно враховувати особливості зміни показників фізичної підготовленості майбутніх рятувальників на етапах навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) за традиційним змістом їхнього фізичного виховання. Крім цього, важливим моментом останнього є деталізація зміни зазначених показників, передусім в аспекті взаємозв'язків між їх приростом та мірою впливу кожної такої зміни на формування фізичної підготовленості курсантів [7; 12].

Дані наукової літератури [6; 8; 9; 16] свідчать, що одним із найбільш ефективних методів розв'язання останнього завдання є факторний аналіз. Дані такого аналізу дозволяють визначити структуру зміни фізичної підготовленості тих, хто займається фізичними вправами, та, виходячи із цього, науково обґрунтувати кількість занять у навчальному році, необхідних для покращення певного показника їхньої фізичної підготовленості [15].

Аналіз досліджень, спрямованих на вдосконалення змісту фізичного виховання майбутніх рятувальників [1–3; 10; 12], виявив практично повну відсутність даних у зазначеному напрямі. У зв'язку із цим виникла необхідність проведення такого дослідження.

Мета роботи – вивчити структуру зміни фізичної підготовленості майбутніх рятувальників з різними соматотипами на етапах навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Методи й організація дослідження. Під час дослідження використовували такі групи методів: загальнонаукові – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння; педагогічні – тестування (за батареєю з 14 тестів) та експеримент (констатуючий, організований лонгітюдинальним методом); математико-статистичні – факторний аналіз, а саме нормалізований варіант і варіант, що передбачав виокремлення головних компонент і нормалізацію даних за допомогою варімакс-обертання. Батарею педагогічних тестів сформувавши з урахуванням рекомендацій спеціальної літератури [8; 9; 14], тобто щоб вона дозволяла оцінити основні кондиційні якості, деякі вияви координації та відповідали існуючим метрологічним вимогам. Зокрема, батарея містила тести такого спрямування: кистьова і станова динамометрії (абсолютна сила відповідно м'язів-згиначів передпліччя та м'язів-розгиначів спини), біг 20 м із ходу (швидкісна сила), стрибок у довжину з місця й метання набивного м'яча з-за голови двома руками сидячи, ноги нарізно (вибухова сила відповідно в стрибках та метаннях), викрут мірної лінійки за спину випростаними в ліктьових суглобах руками та нахил уперед сидячи (рухливість відповідно плечових суглобів та поперекового відділу хребта), човниковий біг 3x10 м і три перекиди вперед

(координація в циклічних локомоціях та акробатичних рухових діях відповідно), крос 3000 м, біг 100 м, вис на зігнутих руках і загальна контрольна вправа (ЗКВ) на смузі перешкод (відповідно загальна, швидкісна, статична силова витривалість та витривалість у складнокоординаційній руховій діяльності).

Досліджувані – 112 курсантів, які у 2003–2005 рр. розпочали, а у 2007–2009 рр. закінчили навчання у військово-інженерному інституті Подільського державного аграрно-технічного університету (починаючи з 2009 р. – факультет військової підготовки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка).

Для вирішення поставлених завдань використовували отримані раніше (див. [4]) дані зміни показників фізичної підготовленості курсантів різних соматотипів на етапах навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ). Соматотипи діагностували за методикою Штефко–Островського в модифікації С.С.Дарської [5].

Результати дослідження. Вивчення особливостей зміни фізичної підготовленості курсантів різних соматотипів на етапах навчання у ВВНЗ за допомогою факторного аналізу засвідчило, що в представників торакального соматотипу впродовж *першого року навчання* вона характеризувалася лише двома статистично незалежними чинниками, сумарний внесок яких у загальну дисперсію складав 63,9%. У зв'язку із цим внесок інших чинників, які ми не визначили, становив 36,1%.

Аналіз матриць інтеркореляції свідчив, що на першому факторі з внеском у загальну дисперсію обсягом 39% найбільшими факторними навантаженнями (при $p < 0,05$) відзначалися такі перемінні: динамометрія кисті провідної руки, станова динамометрія, метання набивного м'яча сидячи, стрибок у довжину з місця, біг 3000 м ($r = 0,803 - 0,994$). Ураховуючи залежність покращення вибухової сили від збільшення абсолютної сили [13] та відмінність цих фізіологічних механізмів від пов'язаних із покращенням загальної витривалості, виокремлений фактор інтерпретувати як “вибухову силу і загальну витривалість”.

Другий фактор (24,9%) характеризувався двома статистично значущими, але незалежними чинниками – динамометрією кисті непровідної руки ($r = -0,715$) та трьома перекидами вперед ($r = 0,737$), що презентували відповідно абсолютну силу непровідної руки та координацію в акробатичних рухових діях. Ураховуючи, що абсолютна сила вже була виокремлена раніше, фактор інтерпретували як “координацію в акробатичних рухових діях”.

Упродовж *другого року навчання* в тих самих курсантів торакального соматотипу виявили відмінну від характерної для першого року навчання структуру зміни їхньої фізичної підготовленості. Зокрема, вона відзначалася чотирма статистично незалежними чинниками, сумарний внесок яких у загальну дисперсію складав 55,7%, а внесок інших (не врахованих) чинників – 44,3%.

На першому факторі (19,2%) найбільшим факторним навантаженням відзначилися дві перемінні – станова динамометрія ($r = 0,774$) та метання набивного м'яча сидячи ($r = 0,941$). Статистичний взаємозв'язок між зміною цих показників засвідчував позитивну тенденцію, оскільки інтерпретувався так: зі збільшенням результату в динамометрії збільшується результат у метанні. Зміни цих показників відображали покращення відповідно абсолютної сили та вибухової сили в метаннях. Ураховуючи зазначене та залежність вияву вибухової сили від абсолютної, фактор розглядали як “вибухову силу”.

На другому факторі (13,4%) виокремили тільки одну перемінну – біг на 100 м ($r = 0,618$), що дозволило розглядати його як “швидкісну витривалість”.

На третьому факторі з внеском у загальну дисперсію обсягом 11,7% виокремили також одну перемінну, а саме динамометрію кисті провідної руки ($r = 0,830$). Отримані дані дозволили інтерпретувати цей фактор як “абсолютну силу”.

На четвертому факторі (11,4%) найбільшим факторним навантаженням відзначалась одна перемінна – біг 3000 м ($r=0,768$), у зв'язку з чим фактор розглядали як “загальну витривалість”.

Упродовж *третього року навчання* зміна фізичної підготовленості тих самих курсантів відзначалась чотирма незалежними чинниками, сумарний внесок яких у загальну дисперсію складав 51,3%, а внесок неврахованих чинників – 48,7%. Значення цієї матриці інтеркореляції свідчили, що на кожному факторі виокремлюється по одній перемінній з найбільшими факторними навантаженнями. Так, на першому факторі, внесок якого в загальну дисперсію склав 10,7%, таким навантаженням відзначалась динамометрія кисті провідної руки ($r=0,922$). Зазначене дозволило інтерпретувати цей фактор як “абсолютну силу”.

На другому факторі з внеском у загальну дисперсію на рівні 11,6% виокремилась одна перемінна – біг 20 м з ходу ($r=0,952$). У зв'язку із цим фактор інтерпретували як “швидкісну силу”.

Третій фактор (16,4%) характеризувався також однією статистично значущою перемінною – нахилом уперед сидячи ($r=0,971$), що дозволило розглядати його як “гнучкість”.

На четвертому факторі з внеском у загальну дисперсію на рівні 12,6% найбільше факторне навантаження припадало на біг 100 м ($r=-0,803$). У зв'язку із цим фактор інтерпретували як “швидкісну витривалість”.

Упродовж *четвертого року навчання* зміна фізичної підготовленості курсантів торакального соматотипу на 52,2% визначалась зміною чотирьох показників, на 47,8% – зміною невстановлених показників. Так, на першому факторі з внеском у загальну дисперсію на рівні 12% виокремили тільки одну перемінну з найбільшим факторним навантаженням ($r=0,782$) – динамометрію кисті провідної руки. Це дозволило розглядати перший фактор як “абсолютну силу”.

На другому факторі (внесок у загальну дисперсію 15,4%) найбільшим факторним навантаженням ($r=-0,951$) відзначалась одна перемінна, а саме біг 3000 м. У зв'язку із цим фактор інтерпретували як “загальну витривалість”.

На третьому факторі (10,8%) виокремили також одну перемінну, а саме вис на зігнутих руках ($r=0,844$). Отримані дані дозволили інтерпретувати цей фактор як “статичну силову витривалість”.

Четвертий фактор (14%) відзначався однією статистично значущою перемінною – трьома перекидами вперед ($r=0,800$), що дозволило інтерпретувати його як “координацію в акробатичних рухових діях”.

Отже, упродовж навчання структура зміни фізичної підготовленості курсантів торакального соматотипу виявляє такі особливості: у перший рік вона на 63,9% визначається зміною комплексу показників, основою яких є вибухова сила й загальна витривалість, а також координація в акробатичних рухових діях; у другий рік – на 55,7% зміною вибухової та абсолютної сили, а також швидкісної й загальної витривалості, у третій рік – на 51,3% зміною абсолютної та швидкісної сили, гнучкості, швидкісної витривалості, у четвертий – на 52,2% зміною абсолютної сили, координації в акробатичних рухових діях, загальної й статичної силової витривалості. При цьому відповідно на 36,1%, 44,3%, 48,7% і 47,8% виявлена зміна визначається іншими (неврахованими) показниками курсантів торакального соматотипу.

Водночас необхідно зазначити, що за даними зміни показників фізичної підготовленості курсантів цього соматотипу [4] суттєвим покращенням відзначалися такі: у перший рік – швидкісної сили та витривалості в складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод; у другий рік – статична силова витрива-

лість, координація в циклічних локомоціях та акробатичних рухових діях, гнучкість, швидкісна, загальна витривалість та витривалість у складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод; третій рік – швидкісна й вибухова сила, зазначені вияви координації та витривалості; четвертий рік – тільки вибухова сила в метаннях і координація в акробатичних рухових діях. Іншими словами, суттєве покращення зазначених фізичних якостей лише частково характеризує зміну фізичної підготовленості курсантів цього соматотипу на різних етапах навчання. Інші виокремлені факторним аналізом показники відзначаються лише тенденцією до покращення, а отже, ще меншою мірою позначаються на зміні фізичної підготовленості курсантів.

Структура зміни фізичної підготовленості курсантів м'язового соматотипу впродовж навчання відзначається тим, що *в перший рік* вона на 86% визначається комплексом показників, а саме: загальною витривалістю, абсолютною м'язовою силою, витривалістю в складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод і швидкісною силою, на 14% – іншими (неврахованими) показниками.

У другий рік навчання динаміку фізичної підготовленості цих курсантів на 81,3% визначає передусім зміна абсолютної м'язової сили, загальної витривалості, вибухової сили, координації в акробатичних рухових діях, витривалості в складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод, *у третій рік* – на 76,5% зміною координації в циклічних локомоціях, загальної витривалості, швидкісної й вибухової сили, *у четвертий* – на 81,8% зміною вибухової сили, координації в циклічних локомоціях, витривалості у складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод та абсолютної м'язової сили. При цьому відповідно на 18,7%, 23,5% і 18,2% виявлена зміна визначається іншими (неврахованими) показниками курсантів м'язового соматотипу.

Водночас у цих курсантів суттєво покращуються такі показники: у другий рік навчання – швидкісна сила, вибухова сила в стрибках і метаннях, координація в акробатичних рухових діях, швидкісна витривалість і витривалість у складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод; у третій рік – абсолютна сила, статична силова витривалість, координація в циклічних локомоціях, швидкісна, загальна витривалість вибухова сила в стрибках та витривалість у складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод; у четвертий – швидкісна й вибухова сила, зазначені вияви координації та витривалості. Іншими словами, суттєве покращення досліджуваних показників лише частково характеризує зміну фізичної підготовленості курсантів м'язового соматотипу на етапах навчання у ВВНЗ. Інші виокремлені факторним аналізом показники хоча й відзначаються лише тенденцією до покращення, але згідно з даними цього аналізу також впливають на зміну фізичної підготовленості курсантів.

Упродовж навчання структура зміни фізичної підготовленості курсантів, які є представниками астеноїдного соматотипу, відзначається такими особливостями: *у перший рік* вона на 95,2% визначається зміною досліджуваних різновидів витривалості та м'язової сили, на 4,8% – зміною інших, неврахованих показників. У подальшому динаміка фізичної підготовленості цих курсантів також значною мірою залежить від зміни досліджуваних показників, але з такою особливістю: *у другий і четвертий роки навчання* – відповідно на 95,2% і 88,8% дещо більшою мірою від зміни різновидів витривалості, *у третій* – на 95,3%, передусім від зміни різновидів м'язової сили.

Водночас суттєвим покращенням відзначаються такі показники курсантів цього соматотипу: *у перший рік навчання* – витривалість у складнокоординаційній ру-

ховій діяльності з подолання смуги перешкод; у другий рік – статична силова витривалість, швидкісна витривалість і витривалість у складнокоординаційній руховій діяльності з подолання смуги перешкод; у третій – абсолютна м'язова сила, вибухова сила в стрибках і загальна витривалість; у четвертий – абсолютна м'язова сила й рухливість у плечових суглобах. Тобто суттєве покращення зазначених показників лише частково характеризує зміну фізичної підготовленості курсантів астеноїдного соматотипу на етапах навчання у ВВНЗ. Інші виокремлені факторним аналізом показники хоча й відзначаються лише тенденцією до покращення, але також позначаються на зміні фізичної підготовленості курсантів.

Висновки

1. Структура зміни фізичної підготовленості майбутніх рятувальників з різними соматотипами на етапах навчання у вищому військовому навчальному закладі суттєво відрізняється насамперед складом виокремлених факторним аналізом показників та їх внеском у загальну дисперсію.

2. На кожному етапі навчання структура зміни фізичної підготовленості курсантів певного соматотипу неоднакова. Так, у представників астеноїдного соматотипу в перший і другий роки вона на 95,2%, у третій – на 95,3%, четвертий – на 88,8% визначається різними показниками; аналогічні розбіжності виявлено в курсантів торакального й м'язового соматотипів.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на розроблення технології диференціації змісту фізичної підготовки майбутніх рятувальників різних соматотипів на етапах навчання у вищому військовому навчальному закладі та на перевірку ефективності такої розробки в практичній діяльності.

1. Авдеева В. Г. О системе подготовки и технологиях интенсивного обучения спасателей государственной противопожарной службы МЧС России оказанию первой помощи по поддержанию жизнедеятельности пострадавших при чрезвычайных ситуациях / В. Г. Авдеева // Пожаро-взрывоопасность. – 2003. – № 2. – С. 44–46.
2. Антошків Ю. М. Динаміка рівня загальної та спеціальної фізичної підготовленості курсантів Львівського інституту пожежної безпеки МНС України упродовж 6 семестрів навчання / Ю. М. Антошків // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С.]. – Х., 2005. – № 24. – С. 10–13.
3. Бородин Ю. А. Эффективность физической подготовки в системе военно-профессионального обучения и пути ее повышения / Ю. А. Бородин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С.]. – Х., 2003. – № 10. – С. 60–66.
4. Гоншовський В. Фізична підготовленість випускників з різним рівнем професійної готовності й соматотипами на етапах навчання у вищому військовому навчальному закладі сил цивільного захисту / В. Гоншовський // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С.]. – Х., 2010. – № 6. – С. 52–57.
5. Дарская С. С. Техника определения типов конституции у детей и подростков / С. С. Дарская // Оценка типов конституции у детей и подростков. – М., 1975. – С. 45–54.
6. Денисова Л. В. Измерения и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте : учеб. пособ. для вузов / Денисова Л. В., Хмельницкая И. В., Харченко Л. А. – К. : Олимп. л-ра, 2008. – 127 с.
7. Єдинак Г. А. Генетичні маркери і сучасні тенденції фізичного виховання / Г. А. Єдинак // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2001. – № 4. – С. 91–94.
8. Измерения и вычисления в спортивно-педагогической практике : [учеб. пособ. для вузов физ. культуры] / В. П. Губа, М. П. Шестаков, Н. Б. Бубнов, М. П. Борисенков. – М. : СпортАкадемПресс, 2002. – 211 с.
9. Костюкевич В. М. Спортивна метрологія : навч. посіб. [для студ. факульт. фіз. вих. пед. ун-тів] / В. М. Костюкевич. – Вінниця : ДОВ “Вінниця”, ВДПУ, 2001. – 183 с.
10. Лобжа М. Т. Физическая подготовка и военно-профессиональная пригодность : учеб. пособ. / М. Т. Лобжа, В. А. Щеголев. – Л. : ВДКИФК, 1991. – 56 с.

11. Наказ МНС України від 27.11.2003 р. за № 455 : “Тимчасова настанова з організації професійної підготовки працівників органів управління та підрозділів МНС України”. – К., 2003. – 48 с.
12. Овчарук І. С. Моделювання параметрів занять з фізичної підготовки курсантів, майбутніх фахівців з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій : метод. рек. / І. С. Овчарук, Г. А. Єдинак. – Кам’янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2006. – 101 с.
13. Платонов В. Н. Физическая подготовка спортсмена : [учеб. пособ.] / В. Н. Платонов, М. Н. Булатова. – К. : Олимп. л-ра, 1995. – 320 с.
14. Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання : [підручник : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич]. – К. : Олімп. л-ра, 2008. – Т. 1. – 391 с.
15. Теорія і методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення : [підручник : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич]. – К. : Олімп. л-ра, 2008. – Т. 2. – 367 с.
16. Шиян Б. М. Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. / Б. М. Шиян, О. М. Вацеба. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 276 с.

Рецензент: докт. пед. наук, проф. Шиян Б.М.

УДК 796.51

ББК 74.200.554.8

Людмила Жирак

АКТИВНИЙ ТУРИЗМ ДЛЯ НЕПОВНОСПРАВНИХ ОСІБ У ПОЛЬЩІ

У статті охарактеризовано роль, розвиток і проблеми активного туризму для неповносправних осіб у Польщі, участь неповносправних осіб в окремих видах активного туризму.

Ключові слова: *активний туризм, неповносправні особи, рекреаційна доступність.*

В статье показана роль, развитие и проблемы активного туризма для детей-инвалидов в Польше, участие инвалидов в отдельных видах активного туризма.

Ключевые слова: *активный туризм, инвалиды, рекреационная доступность.*

The article is focused on the role, development and problems of active tourism for disabled persons in Poland, participation of disabled persons in separate kinds of active tourism.

Key words: *active tourism, disabled persons, recreational acces.*

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Проблематика туристичної активності неповносправних осіб набуває щораз більшого зацікавлення з боку дослідників як у світі в цілому, так і в Польщі зокрема. Особлива роль відводиться активному туризму як засобу реабілітації неповносправних осіб. Багато неповносправних не займається туризмом взагалі, а ті, що беруть участь в заняттях туризмом, зустрічають багато труднощів, які виникають через брак знання щодо організації туризму неповносправних серед працівників туристичної галузі, бар’єри, з якими стикаються люди з особливими потребами, непристосованість території й туристичного спорядження, брак інформаційних матеріалів, а також ставлення суспільства до їх участі в туризмі. У Польщі питанням організації активного туризму для неповносправних приділяється значна увага, піднімаються питання щодо окреслення основних проблем доступності активного туризму для осіб з особливими потребами. Ця галузь ще недостатньо досліджена, а тому необхідне вивчення розвитку активного туризму в Польщі з метою подальшого використання досвіду щодо впровадження активного туризму для неповносправних осіб в Україні.

Мета роботи полягає у вивченні ролі та розвитку активного туризму для неповносправних осіб у Польщі.

Результати дослідження. З досліджень, які були проведені в Польщі, випливає, що хоча ми й маємо щоразу краще ставлення до неповносправних осіб, проте